

CZU:821.135.1-1(478).09

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2023.2\(320\).02](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2023.2(320).02)

PARADIGME ESTETICE ALE SACRULUI ÎN POEZIA BASARABEANĂ CONTEMPORANĂ

Oxana GHERMAN

Doctor în filologie

E-mail: oxana.gherman@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

AESTHETIC PARADIGMS OF THE SACRED IN CONTEMPORARY BASSARABIAN POETRY

Abstract

The article summarizes some important views of famous philosophers, theologians, scientists as Rudolf Otto, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Carl Gustav Jung, Leszek Kołakowski, Jean-Jacques Wunenburger, on the idea of sacredness, spirit, mister, exposing, in a concise way, the evolution of the meanings of the *sacred* in religion, mythology, philosophy, poetry, in order to reveal transparently and conclusively how some successive generations of Bessarabian poets relate to the theme of the *sacred* specifying aesthetic tendencies and formulas in which the imaginary of the sacred is cultivated in contemporary poetry.

Keywords: sacre, divinity, mystery, religion, myth, poetry, aesthetic paradigm.

Rezumat

Articolul sintetizează viziunile unor redevabili filosofi, teologi, psihologi, oameni de cultură, precum Rudolf Otto, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Carl Gustav Jung, Leszek Kołakowski, Jean-Jacques Wunenburger, asupra sacralității, spiritului, misterului, expunând, într-un mod concis, evoluția semnificațiilor sacrului în religie, mitologie, filosofie, psihologie, artă poetică cu scopul de a releva cât mai transparent și concludent modul în care se raportează la tema sacrului câteva generații de poeți basarabeni, specificând tendințele și formulele estetice în care se cultivă imaginarul sacrului în poezia contemporană.

Cuvinte-cheie: sacru, divinitate, mister, religie, mit, poezie, paradigmă estetică.

Evoluția spirituală a omului a fost marcată mereu de tendința raportării sale la transcendent. Explorând realitatea concretă și transfigurând-o în sisteme conceptuale

complexe, cunoașterea (mitică, religioasă, științifică) nu s-a putut limita doar la planul imediatului. Întrucât omul nu se poate sustrage unei „existențe în mister” (L. Blaga), propriul său spirit alcătuind misterul, el tinde să și-l reveleze prin cunoaștere rațională și prin creație artistică. Imaginația creatoare surmontează nivelul senzorial al lumii, fiind orientată spre dimensiunile ei suprasensibile.

Filosofii postmodernității susțin că „imagarul, esențialmente identificat cu mitul, formează primul substrat al vieții mentale” (Wunenburger, 2022, p. 35) și permite conștiinței să se detașeze de imediat. Confirmând percepția lui G. Durand, precum că „miturile nu mor, ele cunosc doar perioade de eclipsă (M. Eliade vorbește de «camuflaj») precum acele ape care, înainte de a reveni sub formă de izvoare la suprafață, dispar în labirinturi subterane” (*ibidem*, p. 70), J.-J. Wunenburger probează evoluția ciclică a miturilor și „dinamica lor de pluralizare” prin atestarea unor mituri moderne care circulă în societate, stimulând și orientând existența umană spre o perpetuă reordonare și transformare a realului. Dincolo de acestea, o *forma mentis* de sorginte religioasă, dobândită prin moștenire și cultivată prin credințe, tradiții, ceremonialuri, întreține experiența sacrului în lumea de azi. Gândirea sacră excedează granițele mitologicului, teologicului, ezotericului, formând substrucția culturii spirituale contemporane.

Categoria sacrului cuprinde totalitatea de semnificații ai divinului, reprezentat, în cadrul gândirii mitice, religioase, mistice, ezoterice sau magice, „dincolo” de realitatea senzorială, în sfera supranaturalului, dar care se manifestă în spațiul teluric prin constituențele lumii vii, înțeleasă ca întrupare în materie a spiritului creator. Cristalizat în domeniul teologiei și răspândit în diverse arii științifice (antropologie, sociologie, istorie a religiilor, semiotică ș.a.), *sacrul* scapă unei abordări exhaustive. Cuvântul provine din latinescul *sacer* și are la origine proprietăți semantice conrtradiatorii, însemnând „ceea ce nu poate fi atins fără a întina sau ceea ce nu poate fi atins fără a fi întinat” (Nicolescu, 1999, p. 148). În timp, termenul își pierde conotația negativă. *Sacrul* însumează astăzi câteva sensuri înrudite, expuse generalizat: „1. Care este religios; care aparține religiei sau bisericii, care se referă la religie sau la biserică; sfânt. Ceea ce este sacru, ceea ce conține forța misterioasă a divinității. 2. Fig. Care impune respect, venerație; divinizat, scump, venerat.” (DEXI, 2007, p. 1171). Echivalentul *sfânt* este, de asemenea, un „epitet dat divinității, întruchipând perfecțiunea și puritatea absolută” (*idem*, p. 1792), adică un atribut esențial al acesteia.

Filosofia greacă idealistă, începând cu Platon, concepea divinitatea prin proprietățile ei demiurgice, Dumnezeu fiind considerat un principiu activ, organizator, un „arhitect” al universului, asociat ideii creatoare. Unele religii împrumută divinității trăsături antropomorfe și o concretizează prin simbol, altele o percep drept spirit absolut, incognoscibil, presupunând „o problemă de intuiție personală” (Sommer, Tomoiagă, 1969, p. 103). Cu toate acestea, teologul și filosoful

german Rudolf Otto afirmă că disciplinele religioase au reușit să raționalizeze în întregime ideea de Dumnezeu.

În încercarea de a defini cât mai exact *sacrul*, Otto exclude conotațiile etice și morale (sensul „desăvârșirii morale” și al „binelui absolut”) pe care această structură semantică le comportă în doctrinele religioase, numind prin termenul *numinos* – un sacru esențializat. *Numinosul* constituie o entitate inefabilă, ce nu poate fi reprodusă cu precizie absolută în termeni raționali, fiind experimentată doar la nivelul simțurilor. Complementar accepției unui alt important teolog german, Friedrich Schleiermacher, precum că sacrul provoacă omului un „sentiment de dependență” (condiționare vitală), și în continuitatea opiniei psihologului american William James, că omul trăiește, în fața sacrului, un acut „sentiment al realității”, Rudolf Otto explicitează trăirea *sacrului* în felul următor: „Numai acolo unde se face simțit caracterul numinos a ceva sau unde sufletul se întoarce dinspre sine spre acesta (...) se naște în suflet, ca reflex al acestuia, sentimentul stării de creatură” (Otto, 1996, p. 16), considerat ca fiind reacția emotivă primară a omului în fața prezenței sacrului.

„Sentimentul de creatură” pe care îl trăiește omul în raport cu puterea absolută a divinității provine din recunoașterea superiorității acesteia și deprecierea propriei ființe, fapt care determină „depășirea iluziei deșarte a individualității” și „anihilarea eului” (*ibidem*, p. 26). În acest sens, Mircea Eliade, în cartea *Sacru și profanul*, în care distinge, prin dualitatea sacru-profan, două modalități diferite de „a fi în Lume”, două „situații existențiale” contrare, face trimitere la percepția lui Otto asupra sentimentului *numinos*, prin care înțelege anume revelația unui aspect al puterii divine ce îi provoacă omului „sentimentul nimicniciei sale” (Eliade, 2000, p. 12). În fața Lumii ca totalitate a entităților ce alcătuiesc „Marea Creație”, ca structură cosmică („o unitate vie și articulată”, M. Eliade), omul religios se simte mic și insignifiant. De notat însă că religiozitatea nu se reduce la creștinism, la aderarea omului la o anumită comunitate sacerdotală și asumarea statutului de *homo religiosus*, ci presupune, dincolo de acestea, un mod specific de a gândi, intuind misterul spiritului întrupat, înțelegând lumea ca multitudine de variații (cvasiexplicabile) ale unității spirit-mate. Dacă Rudolf Otto delimitează partea rațională de cea irațională a ideii sacrului, Mircea Eliade îl conceptualizează prin prisma raportului real-ireal-suprareal, relevând faptul că, deși se referă la transcendent, sacrul înseamnă, de fapt, „saturat de ființă”, presupune „realul prin excelență, adică puterea, eficiența, izvorul vieții și al fecundității” (Eliade, 2000, p. 14). Năzuința omului de a trăi în sfera sacrului își are rădăcinile în „dorința lui de a se situa în realitatea obiectivă, de a nu se lăsa paralizat de relativitatea fără sfârșit a experiențelor pur subiective, de a trăi într-o lume reală și eficientă și nu într-o iluzie” (*ibidem*, p. 24-25). Această accepție, aparent paradoxală a sacrului, fixează o altă optică asupra cosmogenezei: însăși Marea Creație e o transformare a Haosului în Cosmos,

a omogenului confuz în construcție organizată, ce funcționează conform unor legi universale prestabilite. Orice edificiu creat de omul religios (a se înțelege: omul care crede în existența *spiritului*, în *misterul* acestuia) este o copie a „geometriei cerești” (M. Eliade), orice etapă semnificativă din viața lui este marcată de ritualuri fondatoare, prin *imitatio dei*.

Omul religios sacralizează obiectele și practicile antrenate în ceremonialul de întreținere a vieții – a funcțiilor vitale – hrană, sexualitate, muncă și alte procese organice, deoarece pentru el nimic nu se reduce la fiziologie, notează Eliade, toate momentele importante legate de trup presupun „o participare la taină”, la sacru. Orice așezare umană „repetă Facerea Lumii pornind de la un punct central” (Eliade, 2000, p. 37); stabilirea unui „ax cosmic” organizator în unele religii este înțeles ca o „deschidere spre transcendent”, o comunicare cu lumea supratereastră, fiind punctul în jurul căruia omul, din necesitatea de a se afla în „inima realului” (M. Eliade), creează o replică a universului primar. Stabilirea unui „centru al lumii” pentru a avea acces la „izvorul realității absolute” (M. Eliade) provine din nostalgia omului „de a trăi într-un Cosmos pur și sfânt, așa cum era el la începutul începuturilor, când ieșea din mâinile Creatorului” (*ibidem*, p. 53). Această nostalgie va deveni nucleul iradiant al majorității plăsmuirilor umane, sesizabil mai cu seamă în creațiile artistice.

Relația omului cu sacralul este privită și sub un alt unghi. În anumite circumstanțe, divinitatea însăși coboară în lume și se reflectă în formele realității concrete. „De la hierofania cea mai elementară, ca de pildă manifestarea sacralului într-un lucru oarecare, o piatră ori un copac, până la hierofania supremă care este, pentru un creștin, întruparea lui Dumnezeu în Isus Cristos, nu există ruptură. Este mereu aceeași taină: manifestarea a ceva care este «altfel», a unei realități care nu aparține lumii noastre în lucruri care fac parte integrantă din lumea noastră «naturală», «profană»”, constată M. Eliade (*ibidem*, p. 13). Omul cu o gândire religioasă vede natura ca înfățișare a „sacralității cosmice”, Cosmosul în întregime fiind pentru el o *hierofanie*. Mai mult decât atât, pentru că „manifestarea sacralului întemeiază ontologic Lumea” (*ibidem*, p. 19), hierofania poate deveni acel punct în jurul căruia omul își cosmicizează propria viață conform modelului primar. Gândirea profană, comparativ cu cea religioasă, creează o imagine haotică, omogenă și relativă asupra lumii, pe când cea marcată de experiența sacralului tinde să valorizeze lumea, să structureze „universul privat” (M. Eliade) în jurul unui centru stabil, deschis spre transcendent, salvând conștiința din rătăcire și confuzie.

Prin prisma acestor considerații, *sacralul* se prezintă drept categorie complexă, care a acumulat semnificații de-a lungul timpului: „cuvântul *sacru*, în deplinul lui înțeles, (...) desemnează un *numinos* îmbibat și saturat în întregime de elemente raționale, teologice, personale și morale” (Otto, 1996, p. 126). Concepția sacralității a evoluat de la etapa de constatare, într-o fază prereligioasă,

a *mysterium*-ului irațional („mai presus de orice rațiune”, R. Otto), al cărui fior poate fi simțit și transmis prin practici magico-ritualice, la procesul de reprezentare simbolică (în sens jungian, prin „încercări de a exprima un lucru pentru care încă nu există noțiune verbală” (Jung, 2007, p. 73), stabilind analogii între supranatural și natural, în mitologii), de raționalizare (transpunerea sacrului în termeni religioși), continuând cu moralizarea, eticizarea (asocierea cu ideea binelui suprem, ca valoare obiectivă, reflectată în comportamente etice) și chiar cu personalizarea, în contemporaneitate, a semnificațiilor sacrului.

Fiind opuse legilor naturii, manifestările misterului sacru contrazic cunoașterea și logica, neliniștind permanent mintea umană. În ciuda inovațiilor tehnologice și descoperirilor științifice, universul rămâne o sursă inepuizabilă de mistere, iar „existența noastră în istorie își regenerează în orice moment energia din rădăcina mitului” (2014, p. 46), spune filosoful polonez Leszek Kołakowski. Sistemul de reprezentări ale divinului cunoaște o dinamică evolutivă și prin fenomenul literaturizării miturilor, a pildelor biblice, prin reciclarea creativă a simbolurilor, motivelor, credințelor de natură religioasă, proliferând, în spațiul artistic, un imaginar al sacrului de o surprinzătoare bogăție și complexitate.

Sentimentul misterului sacru își găsește infinite modalități de expresie în poezie. Faptul că emoția estetică „mai păstrează, chiar și pentru învățați, o dimensiune religioasă” (Eliade, 2000, p. 118) ni-l confirmă M. Eliade. Emoția estetică, simțită fulgerător în profunzimile interioare înainte de a pătrunde în zona comprehensibilului și a se cristaliza în concepte, este, în prima ei fază – irațională. Ea are putere revelatorie – mai întâi sufletul cunoaște obiectul estetic prin starea de emoție profundă, apoi mintea o definește prin asocieri și reprezentări. Revelației estetice, Rudolf Otto îi echivalează *divinația*: „facultatea de a cunoaște și de a recunoaște cu adevărat sacrul în manifestarea sa concretă” (Otto, 1996, p. 158). Pentru că „această formă de cunoaștere se află în om sau, mai bine zis, întrucât el e capabil să o aibă și să-i dea formă, el este în stare ca, atunci când întâlnește un anumit lucru frumos, să recunoască frumusețea”, aceasta venind din „înclinația categorică spre sacru existentă în suflet” (*ibidem*, 173-176). Fenomenul este explicat și de teologul Friedrich Schleiermacher, care numește *presimțire* – „facultatea de a te cufunda în contemplarea marelui ansamblu al vieții și realității care se face simțit în natură și în istorie când un suflet se deschide impresiilor provocate de *univers*” (*ibidem*, p. 160), *presimțirea* fiind de asemenea o formă de re-cunoaștere a esenței frumosului. Între „conținutul sentimental al credinței” și trăirea poetică se află, așadar, o înrudire evidentă: fascinația în fața sublimului indicibil.

Emoția estetică se răsfrânge, în opera de artă, într-o configurație specifică a formelor, într-un anumit stil. Iar stilul, după L. Blaga, ține nemijlocit de ingineria spirituală a omului, e „atributul în care înfloarește substanța spirituală, e factorul imponderabil prin care se împlinește unitatea vie” (Blaga, 2018, p. 10),

producerea unui stil fiind „un fapt primar, asemănător faptelor din primele șapte zile ale genezei” (*ibidem*, p. 13). Stilurile artistice sunt expresii individualizate ale ființării, poezia fixând în structurile limbii infinitele reverberații interioare ale experienței ontologice.

Carl Gustav Jung explică în alți termeni po(i)etica. Din perspectiva fenomenologiei psihice, opera artistică poate fi generată fie prin acțiune conștientă, în care „autorul supune subiectul unei tratări categoric orientate, intenționate prin ceea ce face și acceptă în acest scop, accentuând aici un efect, atenuând dincolo altul, aplicând aici o culoare, alta dincolo, cântărind foarte atent efectele posibile, observând permanent legile formei frumoase și ale stilului” (Jung, 2007, p. 75), fie prin proces de sublimare – „când condeii scrie lucruri pe care spiritul le constată cu uimire” (*ibidem*, p. 76), adică prin activarea și izbucnirea la nivel conștient a conținuturilor inconștientului, ale Sinelui. Evident, unele lucrări combină aceste două modalități de creație, Jung își exemplifică această ipoteză cu *Zarathustra* lui F. Nietzsche. Cu argumentele de rigoare, psihologul elvețian asociază plămuirea literară cu un organism vegetal: „Creația trăiește și crește în om ca un copac în pământ, căruia îi smulge hrana. De aceea, facem bine să privim procesul plămuirii artistice ca pe o ființă vie în care s-a implantat sufletul omului. Psihologia analitică îl numește *complex autonom*, care, ca parte separată a sufletului, duce o viață psihică autonomă, scăpată de ierarhia conștiinței” (*ibidem*, p. 78). Procesul creator este și, psihologic vorbind, o exteriorizare mai mult sau mai puțin controlată a profunzimilor nebănuite ale Sinelui, declanșat de impulsuri necunoscute, misterioase. Jung aprofundează analiza până a contrapune inconștientului personal, inconștientul colectiv, elementele căruia, spre deosebire de ale primului, nu pot fi aduse la nivelul conștiinței, dar se pot transfigura în opera literară în imagini primordiale, numite *arhetipuri*, sub acest aspect creația artistică dezvoltându-și legătura rizomică, subterană cu gândirea mitică.

Conștiința umană antrenează toate procesele mentale și afective în slujba plămuirii, a re-producerii universului în nenumărate modele secunde. Omul este dotat nu doar cu o conștiință de sine, cu o conștiință morală, ordonatoare și reglatoare a existenței, cu una socială, care rânduiește relațiile și viața în comunitate, ci și cu o conștiință creatoare, care repetă actul originar al Facerii. Având în vedere că actul poetic este, în esența lui, rodul unei intenții revelatorii, reprezentând, la nivelul construcției, o „simili-lume”, „un cosmoid” (L. Blaga) alcătuit de conștiința creatoare după modelul primar, perspectiva sacralității (a specificității raportului om-lume-Dumnezeu) este indispensabilă hermeneuticii textelor poetice, contribuind esențial la aprofundarea interpretărilor artistice. Această prismă modifică percepțiile asupra *vieții* (privită ca evoluție a spiritului în materie, relevând legătura vitală a omului cu celelalte forme de existență, ce funcționează conform acelorași legi și ritmuri cosmice), marchează concepția

asupra *morții* (care promite omului eternitatea prin reintegrare în realitatea totală) și asupra *erosului*, pulsiunea iubirii fiind nu doar cunoașterea celuilalt, descoperirea complementarității opozițiilor, ci mai cu seamă o necesitate hierofanică. Se schimbă, în acest fel, și viziunea despre *creație*, în sensul că omul își accesează starea primordială, edenică, prin activarea potențialului său poietic, și se identifică cu Creatorul: (re)găsindu-se în conștiința artistică, omul iese din durată, cucerind eternitatea.

Imaginarul sacrului a cunoscut variate formule și semnificații în poezia basarabeană, condiționate de contextul istoric, cultural și sociopolitic în care s-au manifestat succesiv sau/și simultan generațiile de creație. Lirica basarabeană a anilor '50-'60 (reprezentată de Gr. Vieru, L. Damian, D. Matcovschi, I. Vatamanu, A. Codru ș.a.) se distinge prin nota ei confesivă, prin predilecția pentru metaforă și simbol, prin valorificarea filonului mitic și folcloric autohton, prin tendința „redescoperirii unor coordonate ale vieții spirituale ce țineau de universul de acasă, de sat, de patria mică, de plugar, de universul mitic iradiat de sacralitate” (Bantoș, 2000, p. 53), dar și prin necesitatea înălțării interioare și sacralizării iubirii, maternității, baștinei. Criticul literar Andrei Țurcanu remarcă influența „rusticității atemporale” blagiene, a panteismului cosmic barbian și „recursul la marile clamări și imprecății argheziene” prin care se încearcă a se surprinde haosul lumii pentru a-l „răsplămădi” într-o nouă ordine universală (Țurcanu, 2020, p. 80), reflectată în poezia șaizecistă din Basarabia.

Anii '70 (Generația „Ochiului al treilea”: L. Lari, A. Suceveanu, N. Dabija ș.a.) produc o poezie a „autoexilului interior” (A. Bantoș), a obsesiilor identității, a rezistenței în fața terorii istoriei prin reperele axiologice ale eternului uman. *Homo religiosus* – neistovitul căutător al Adevărului (spiritual, identitar, istoric etc.), care își păstrează verticalitatea morală, crezând neclintit în valorile sacre, este contrapus *omului nou*, care cedează coruperii ideologice, renunță la spiritualitate și se lasă convertit la utopia realist-socialistă, ateist-științifică, ce neagă dimensiunea spirituală și se concentrează asupra legilor materiei și a posibilităților omului de a le domina, devenind *homo sovieticus*. Poezia este un pedestal al manifestărilor spirituale, al valorilor și tradițiilor, al „adevărului”, al identității personale și etnice în lupta cu nonvalorile, cu falsitatea, cu „străinul”. „Absența accesului la adevăr va fi compensată – în poezia șaizecistă și șaptezecistă – de ancorarea transcendentă a existenței” (Bantoș, 2000, p. 220), vor conchide cercetătorii.

Optzeciștii (E. Cioclea, E. Galaicu-Păun, N. Leahu, N. Popa, D. Crudu ș.a.) iau distanțele necesare de tradiție și de influențele forțelor edificatoare ale literaturii române – Eminescu, Arghezi, Blaga –, însă fără a ocoli tema sacralității, pe care o abordează într-o altă paradigmă artistică. Poeții adoptă o retorică ludică, ironică, parodică, polemică, procedeul predilect fiind cel de reciclare a unor tematici, stiluri, structuri canonice (citare, aluzie, intertext

ș.a.), prin jocul fragmentării, deconcentrării și reordonării unităților lexicale, morfologice, sintactice, grafice, textul evidențiind în special „virtuozitatea combinării artificiilor de limbaj” (N. Leahu, 2000, p. 256). Pe de altă parte, are loc reabilitarea realului în poezie (poezia „happeningului”, a biograficului) prin autoreflexivitate, narativizare și ipostaziere a cotidianului, inaugurând o nouă metafizică a erosului, a existențialului, prin acte de reciclare creativă și resemnificare a conținutului biblic.

Cu un deceniu mai târziu, se produce o răsturnare a viziunii despre relația om – Dumnezeu (poezia realului, în volumele de debut ale lui Ștefan Baștovoi (1996), Alexandru Vakulovski (2002), Anatol Grosu (2012) ș.a., conturează imaginea unui Dumnezeu personificat, identic omului, cu o existență concretizată în cotidian, încadrată într-un scenariu social ordinar), iar în paralel – o repunere în valoare a textului biblic (M. Stănilă, L. Bordeianu, N. Popa, N. Leahu ș.a.). Procesul de de-sacralizare a unor elemente ale tradiției creștine, sociale și culturale, la care renunță promoția postdouămiistă (A. Cojocar, H. Pablo ș.a.), și cel de sacralizare a realității senzoriale, construind lumi poetice pe temelia unei gândiri religioase metamorfozate (A. Maru, S. Goteanschii, D. Negară, V. Butnaru ș.a.), aflată într-un proces de inovare conceptuală, marcată de noile realități și eliberată de constrângeri dogmatice, se desfășoară simultan.

O perpetuă actualizare a semnelor culturale se realizează, așadar, prin codurile și structurile poeziei, care „unește profanul ontologic cu sacrul teologic într-un produs nou, care invită la percepții originale și inepuizabile în modele poetice noi ale lumii obiectuale” (Rusu, 2005, p. 23), făcând posibilă o *lectură refigurativă*, în termenii lui Sorin Alexandrescu (2021, p. 36-37), în care spațiul conceptual și cel artistic se modelează reciproc, modificând sensul în care umanitatea își trăiește prezentul.

Omul postmodernității (cu puține excepții) nu face din Dumnezeu obiectul unei obsesii și nu atribuie comportamentului religios funcții redemptorii exclusive, însă admite prezența *spiritului sacru* în dimensiunile realității. Trăind într-o lume a vitezelor, mult prea ofensivă și energofagă, omul caută re-conectarea la energia cosmică prin retragerea din artificial, din urbanizare, prin renunțare la consumerism și întoarcerea în cadrul natural, prin contemplarea fenomenelor ciclicității, alternanței, coincidenței opozițiilor în lumea vie, determinante și pentru funcționalitatea propriilor mecanisme fizice și mentale. Poezia apărută în deceniile postdouămiiste ilustrează o nouă relaționare a omului cu ideea sacralității: acesta apelează la divin nu doar prin gestul religios, ci și prin contactul fizic și spiritual cu natura, cu universul extins, prin investirea cu valori sacre a propriilor realeme, prin sacralizarea spațiului-timp al copilăriei, a (micro)universului casnic, a chipului matern, a eternului feminin ș.a.

Paradigmele estetice ale imaginarului sacru se reînnoiesc permanent, or omul zilei de astăzi are o conștiință a realității transcendente și o necesitate

de a fora neînțelesul, de a depăși limitele proprii condiții, nu mai puțin acute decât omul altor epoci. În spațiul creației artistice, el continuă să exploreze cu insistență raportul uman-divin, impulsionat de „tendința antropică” ori de „tendința transcendențială” specifice și cunoașterii religioase, prima „accentuând dimensiunea umană a întemeietorului, cealaltă – dimensiunea lui divină” (Eliade, 2007, p. 96). Atât cunoașterea artistică, cât și experiența po(i)etică reabilitează omul în fața lui Dumnezeu și restabilește identitatea dintre spiritul uman și cel divin.

Referințe bibliografice:

- ALEXANDRESCU, Sorin. *Lumea incertă a cotidianului*. Iași: Polirom, 2021.
- BANTOȘ, Ana. *Dinamica sacrului în poezia basarabească contemporană*. București: Editura Fundației Culturale Române, 2000.
- BLAGA, Lucian. *Trilogia culturii*. București: Humanitas, 2018.
- DIMA, Eugenia, COBET, Doina, MANEA, Laura (coord.). *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: Arc, Gunivas, 2007.
- ELIADE, Mircea. *Sacrul și profanul*. București: Humanitas, 2000.
- ELIADE, Mircea, CULIANU, Ioan Petru. *Dicționar al religiilor*. Iași: Polirom, 2007.
- JUNG, Carl Gustav. *Despre fenomenul spiritului în artă și știință*. București: Editura Trei, 2007.
- KOŁAKOWSKI, Leszek. *Prezența mitului*. București: Editura Curtea Veche, 2014.
- LEAHU, Nicolae. *Poezia generației '80*. Chișinău: Cartier, 2000.
- NICOLESCU, Basarab. *Transdisciplinaritate. Manifest*. Iași: Polirom, 1999.
- OTTO, Rudolf. *Sacrul*. Cluj-Napoca: Dacia, 1996.
- RUSU, Mina-Maria. Re-sacralizarea lumii prin poezie (în literatura română interbelică). În: *Limba română*, 2005, nr. 12, anul XV, p. 23-28 [online]. Disponibil: <https://ibn.idsi.md>
- SOMMER, R., TOMOIAGĂ, R., coord. *Mic dicționar filosofic*. București: Editura Politică, 1969.
- ȚURCANU, Andrei. *Critice. Arheul marginii și alte narațiuni*. Chișinău: Cartier, 2020;
- WUNENBURGER, Jean-Jacques. *Imaginarul*. Craiova: Editura Aius, 2022.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.